

УДК 582.572.3

А.М. ГНАТЮК

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

ТАКСОНОМІЯ І СИСТЕМАТИКА РОДУ COLCHICUM L. (COLCHICACEAE A.P. de CANDOLLE)

Критично проаналізовано таксономічний статус роду Colchicum L. Наведено систематичне положення роду Colchicum за системами різних авторів. Подано список видів роду.

Назва "colchicum" походить від грецького слова "колхіс" (грецька назва Західної Грузії, стародавня Колхіда). Уже за часів Гомера ця назва була відома в Греції та її колоніях. Греки називали невідому рослину колхіконом. Грецький ботанік Діоскорид, який жив у I ст. н. е., вперше дав детальний опис і малюнки колхікона з плодами та квітками.

У XVI ст. французький ботанік Жозеф Пітон Турнефор вперше описав групу рослин під назвою Colchicum Turn., звісно, у широкому розумінні. Як відомо, Турнефор належав до ботаніків-королістів, які описували рослини за будовою віночка, і тому запропоновані ними роди були досить штучними. У 1737 р. К. Лінней у праці "Філософія ботаніки" описав пізньоцвіт у ранзі роду, точніше визначивши його обсяг [12]. Отже, науково достовірний опис роду, наведений у працях "Види рослин" та "Роди рослин", належить К. Ліннею, але ще довго латинська назва роду містила криптоніми обох дослідників: Colchicum (Tourn.) L. [20, 24]. Нині код роду у "Флорах" має такий вигляд: Colchicum L., 1737, Gen. Pl., ed. 5:159; 1753, Sp. pl., ed. 5:159; Лектотип: C. autumnale L. (Тип невідомий). У 1737 році К. Лінней описав близькоспоріднений рід Bulbocodium L., в якому нині залишилось лише два види. У 1798 р.

іспанський ботанік Л. Рамонд де Карбонієрес відокремив від родового комплексу Bulbocodium L. споріднену групу рослин і описав їх у ранзі нового роду Merendera — Quita meriendas (пізня квітка). Ще пізніше, у 1879 р., російський ботанік Е. Регель виявив в околицях Ташкента дивну рослину, яка цвіла рано навесні, за будовою квітки була схожа на шафран, а за будовою бульбоцибулини — на пізньоцвіт. Дослідник описав її в ранзі роду Synsyphon Rgl., проте ботаніками цей таксон не був визнаний [15]. У 1927 р. болгарський ботанік Б. Стефанов у своїй праці "Монографія на рода Colchicum L." об'єднав роди Colchicum, Merendera, Synsyphon та Bulbocodium в один і розділив його на два підроди: Archicolchicum та Eucolchicum [17]. До першого він відніс види, яким властива синантність (одночасна поява (надземна) листків і квіток). Цей підрід автор вважав більш примітивним, а підрід Eucolchicum, для видів якого характерна гістерантність (неодночасна поява листків і квіток) — еволюційно більш прогресивним. На об'єднання вказує у своїй роботі і Р. Дальгрєн (1985) розділивши трибу Colchiceae лише на два роди: Androcymbium і Colchicum (до якого включив Merendera, Synsyphon та Bulbocodium) [35]. К. Перссон (1993), яка досліджувала види роду в Туреччині та Ірані, і систематик Б. Норденстам (1998) також

об'єднують ці роди в один [35, 41]. Однак ми вважаємо таке об'єднання недоцільним, оскільки, крім *Synsyrphon*, інші три роди існують де-факто і де-юре самостійно.

На відміну від *Merendera* та *Bulbocodium* оцвітина у пізньоцвітів зрослолиста, віночкоподібна, з шестироздільним ліжкуватим відгином і довгою трубочкою. Листки і квітки у нижній частині обгорнуті безлистями піхвами. Квітки поодинокі або у пучках, мають маленький приквіток і сидять на дуже вкороченій ніжці, двостатеві, більш-менш великі, пурпурові, рожеві, білі або жовті. Тичинок 6, прикріплених до зівя оцвітини, з них три внутрішні — довші; тичинкові нитки шилоподібні, при основі трохи потовщені; пиляки лінійні або довгасті. *Colchicum kesselringii* Rgl., *C. luteum* Baker і *C. bornmuelleri* Freyn мають тичинки однакової довжини. Пилкові зерна двопорові або чотири-, багатопорові [8]. Стовпчиків 3, ниткоподібних, вгорі прямих або відігнутих, з булавоподібними приймочками. Зав'язь тригнізда, підземна. Бульбоцибулина вкрита пливчастими або шкірястими бурими оболонками (піхвами), які зазвичай подовжені у більш-менш довгу шийку, яка охоплює нижню частину рослини. *Colchicum boissieri* Orph., *C. asteranthum* Vassil. et K. Perss., *C. minutum* Perss. і *C. psaridis* Heldr. ex *Nalassu* мають горизонтально розміщену дуже довгу і вузьку бульбоцибулину, схожу на кореневище, яка близька за будовою до бульбоцибулин роду *Merendera*. Стебло дуже вкорочене, підземне. Квітки і листки з'являються більш-менш одночасно навесні або квітки з'являються наприкінці літа чи восени, а листки і плоди — навесні наступного року. Плід — яйцеподібна або яйцеподібно-довга септицидна коробочка: відкривається вгорі по перетинках коміссурального шва (у місці зростання країв плодолистиків). Насіння численне, кулясте або округло-яйцеподібне, з бурю зморшкуватою оболонкою і великим м'ясистим наростом уздовж рубчика від халази до мікропіле. Це — арилоїд, який містить крохмаль і

у зрілому стані виділяє на своїй поверхні цукри у вигляді крапель. Коли насіння домагає, він сильно збільшується і займає більшу частину поверхні. Цей нарост призначений для приваблення мурашок, які поширюють насіння. Квітки пізньоцвітів протогінічні, запилюються бджолами і менш продуктивно — мухами. Оранжевий нектарник, розташований дещо вище місця зростання тичинкової нитки із сегментом віночка, виділяє нектар, який заповнює короткі жолобки сегмента оцвітини, і захищений шерстистими волосками [6, 19, 20, 24].

Рід *Colchicum* L. обрано номенклатурним типом монотипної родини *Colchicaceae*. Проте серед дослідників досі немає одностайної думки як щодо таксономічної самостійності цієї родини, так і щодо її обсягу. Так, родина *Colchicaceae* одними авторами розглядається як самостійна, інші об'єднують її з *Melanthiaceae* або з *Liliaceae*. Вперше родина Пізньоцвіті (*Colchicaceae*) була виділена швейцарським ботаніком О.П. Декандолем у 1805 р. До її складу він включив шість родів: *Bulbocodium*, *Colchicum* і *Merendera* (які і сьогодні залишились в ній) та *Erythronium*, *Tofieldia* і *Veratrum* (їх зараз відносять до *Liliaceae*, *Tofieldiaceae* та *Melanthiaceae* відповідно) [32].

Родина Мелантієві була вперше виділена у 1802 р. (на три роки раніше за *Colchicaceae*) німецьким ботаніком А. Бачем. Такі видатні систематики, як С. Ендліхер (1836, 1841), Р. Браун (1810), Дж. Ліндлі (1836, 1846), А. Шніцлейн (1843, 1846) визнавали родину під цією назвою, а П.Ф. Горянінов (1834), Й. Вармінг (1879) і П.Е. Буасье (1884) — під назвою *Colchicaceae*. У системах А. Ейхлера (1875), Дж. Бентама і Дж. Гукера (1884), А. Енглера (1889) та їх послідовників родина Мелантієві (разом із пізньоцвітами) включена в ранзі підродини у велику і досить різномірну родину *Liliaceae*, виділену ще А.Л. Жюссьйо (1789). Такий самий таксономічний статус пізньоцвітів і майже такий самий обсяг родини лілейних у системах Ветштейна, Бессі і Халліра, майже в усіх

сучасних працях із систематики, в усіх визначниках та "флорах" [2, 3, 5, 14, 19, 20, 23, 24]. Проте у першій чверті ХХ ст. робляться спроби розділення "лілейних" на кілька більш природних родин. Так, відомий голландський ботанік Я.П. Лотсі (1911) у третьому томі "Лекцій про ботанічну родословну" відновлює цілий ряд родин, встановлених раніше ботаніками, і додає до них нові родини. Однак система Лотсі не одержала визнання [6].

Ф. Буксбаум (1925—1937) здійснив повний морфологічний аналіз *Liliaceae* s.l. та виділив нову підродину *Wurmbeoideae*, до якої включив шість триб — *Neodregeae*: *Neodregea* та *Onixotis* (syn. *Dipidax*); *Wurmbeae*: *Wurmbea* та *Guillaria*; *Colchiceae*: *Androcymbium* та *Colchicum* (включаючи *Bulbocodium* і *Merendera*); *Baeometrae*: *Baeometra*; *Iphigenieae*: *Iphigenia*, *Campytorrhiza* та *Ornithoglossum*; *Glorioseae*: *Gloriosa*, *Littonia* та *Sandersonia*. Кореневищні роди він залишив у підродіні *Melanthioideae* [29—31]. Пізніше Б. Норденстам, узагальнивши таксономічні дослідження *Colchicaceae*, запропонував деякі нові межі триб. Його класифікація у цілому нагадує таку Ф. Буксбаума, але він об'єднав деякі триби, зменшивши їх кількість. Триба *Colchiceae* була залишена без змін [40].

Спробами піддати ревізії традиційну систему Енглера є роботи данського ботаніка Р. Дальгрена та А.Л. Тахтаджяна. Наслідуючи Хуберу, Дальгрен спочатку підрозділяє Мелантієві на три самостійні родини — *Colchicaceae*, *Tricyrtidaceae* та власне *Melanthiaceae*, при цьому Пізньоцвіті він розміщує на початку порядку Лілійних (у прийнятому ним обсязі), тоді як Мелантієві — у кінці. У 1985 р. Дальгрен виокремлює Мелантієві у порядок *Melanthiales*, а родину *Colchicaceae* включає до порядку *Liliales* надпорядку *Liliflorae* [35].

У системі А.Л. Тахтаджяна (1980) Пізньоцвіті, Трициртисові та Мелантієві разом із родом *Petrosavia* спочатку розглядалися як одна природна родина. У його праці "Систе-

ма магноліофітів" родина Мелантієві у прийнятому ним обсязі вже складалася з трьох підродін: *Petrosavioideae*, *Melanthioideae* і *Colchicoideae*. Підродина *Colchicoideae* включала 5 триб: *Uvularieae*, *Glorioseae*, *Tricyrtideae*, *Anguillarieae* і *Colchiceae*. При цьому зазначалось, що Пізньоцвіті характеризуються нуклеарним типом розвитку ендосперму, тоді як Мелантієві (і, можливо, Петросавієві) мають гелобіальний ендосперм. Крім того, підземні органи *Colchicoideae* представлені кормусом (у тому числі тунікатним цибулиноподібним кормусом) або бульбоцибулиною як у *Colchiceae* (у Мелантієвих — кореневище або кормусоподібні чи примітивні тунікатні цибулини). Автором розглянуті також відмінності у будові квітки, зокрема гінецею [6, 18].

У своїй праці "Diversity and Classification of Flowering Plants" (1996) А.Л. Тахтаджян виокремлює Пізньоцвіті від Мелантієвих у порядок *Colchicales*, включаючи до нього сім родин: *Tricyrtidaceae*, *Burchardiaceae*, *Uvulariaceae*, *Campynemataceae*, *Scolipaceae*, *Colchiceae* та *Calochortaceae*, але вказує на близький зв'язок його з порядком *Melanthiales*, який у своїй системі розміщує першим. Згідно з цією системою рід *Colchicum* L. належить до підродіні *Colchicoideae* Тахтаджан, родини *Colchicaceae* A.P. de Candolle, порядку *Colchicales* Dumortier, надпорядку *Lilianaes* Тахтаджан, підкласу *Liliidae* Тахтаджан, класу *Liliopsida* Scopoli [45].

Молекулярні дослідження, проведені у 1990-х роках (Chase та ін, 1993, 1995; Rudall та ін., 1997) виявили деякі аберрантні роди (*Burchardia*, *Tripladenia*, *Uvularia* та *Disporum*) [34, 44]. У зв'язку з цим Б. Норденстам (1998) розширив родину *Colchicaceae* і включив до неї 19 родів, розділивши їх на дві підродини: *Wurmbeoideae* (з наявністю бульбоцибулини, паралельного жилкування та колхіцину) та *Uvularioideae* (кореневищні, часто із сітчастим жилкуванням, з іншим хімічним складом). Рід *Colchicum* ввійшов до складу першої підродіні [41].

А. Віннерстен на основі власних досліджень дещо змінила межі триб, включивши до Colchiceae, крім Colchicum (включ. Bulbocodium і Merendera) та Androcymbium, ще 11 родів [47]. Таксономія роду Colchicum наведена в табл. 1.

Неодностайність щодо визначення обсягу роду позначилась на кількості видів у ньому. Різні автори нараховують у роді Colchicum від 45 до 100 видів [6, 5, 9].

Існують розбіжності і щодо визначення та номенклатури видів, що зростають в Україні. Так, наприклад, у "Флорі СРСР" і у "Флорі УРСР" подано вид Colchicum biebersteinii Rouy [20, 24]. С. Черепанов для європейської частини колишнього СРСР наводить Colchicum triphyllum G. Kunze., а С. бiebersteinii і С. ancurense В. L. Burtт вказує як його синоніми [22]. Б. Стефанов розрізняє С. бiebersteinii Rouy. та С. triphyllum G. Kunze., зазначаючи, що за морфологічними ознаками ці види дуже схожі, і багато дослідників їх об'єднує, але вони розрізняються за географічним поширенням [17]. С. triphyllum, на його думку, локалізований у західній частині Середземномор'я, охоплюючи північно-західне узбережжя Алжиру і Марокко та південно-східну частину Іспанії. Поширення С. бiebersteinii, за Б. Стефановим, збігається з поширенням цього виду у "Флорі СРСР" і у "Флорі УРСР". В. L. Burtт вважав опис і назву виду

С. бiebersteinii Rouy за Б. Стефановим неточними і переописав його як С. ancurense В. L. Burtт [28]. Проте для флори Турції наводиться С. triphyllum G. Kunze. (а не С. ancurense В. L. Burtт, описаний автором з околиць Анкари) і як синоніми, крім С. бiebersteinii і С. ancurense, ще подані С. catacuzenium Heldr. ex Stef. та С. montanum auct. non L. [26]. У номенклатурному списку судинних рослин України С. ancurense В. L. Burtт визначено як подібний до Colchicum triphyllum s.l., а С. бiebersteinii Rouy. вказано як синонім [39]. У "Флорі Європейської частини СРСР" зазначається, що Colchicum ancurense В. L. Burtт відрізняється від західно-середземноморського виду С. triphyllum G. Kunze. листками, вкритими по краях сосочками та бугорками (а не голими) [19]. У Червоній книзі України також наведено С. ancurense В. L. Burtт. із синонімами [21].

Існують також деякі розбіжності щодо визначення самостійності ще одного українського виду — Colchicum fominii Bordz. Так, К. Захаріаді у 1966 р. зазначала, що даний вид відрізняється від близького пannonського псамофітного виду С. arenarium Waldst. et Kit. за екологією і листками, вкритими по краях короткими сосочками, а не голими і гладенькими [19]. Проте пізніше вона разом із З.Т. Артюшенко, порівнюючи екземпляри С. arenarium var. arenarium з

Таблиця 1. Положення роду Colchicum L. у системах різних авторів

Таксон	Система			
	А. Енглера	Р. Дальгрена та Ф. Буксбаума*	А. Тахтаджяна (1980)	А. Тахтаджяна (1996)
Порядок	Liliales	Liliales	Liliales	Colchicales
Родина	Liliaceae	Colchicaceae	Melanthiaceae	Colchicaceae
Підродина	Melanthioideae	—	Colchicoideae	Colchicoideae
Триба	Colchiceae	Colchiceae	Colchiceae	—
Роди	Merendera Bulbocodium Colchicum Synsyphon	Androcymbium Colchicum (Bulbocodium, Merendera)	Androcymbium Merendera Bulbocodium Colchicum	Androcymbium Merendera Bulbocodium Colchicum

Таксономія і систематика роду *Colchicum* L. (*Colchicaceae* A.P. de Candolle)

Таблиця 2. Список видів роду *Colchicum* L.

Назва виду	Синоніми
1. <i>C. agrippinum</i> Baker	<i>C. tessellatum</i> Hort. ex Baker
2. <i>C. alpinum</i> DC.	<i>C. parvulum</i> Tenore
3. <i>C. amabile</i> Heldr.	<i>C. parnassicum</i> Sart. Orph. & Heldr, <i>C. variopictum</i> Janka
4. <i>C. arenarium</i> Waldst. & Kit.	
5. <i>C. asteranthum</i> Vassil. et Perss.	
6. <i>C. autumnale</i> L.	<i>C. haynaldi</i> Heuff., <i>C. commune</i> Neck., <i>C. patens</i> Schultz., <i>C. praecox</i> Spenn., <i>C. vernale</i> Hoffm.
7. <i>C. balansae</i> Planch.	<i>C. candidum</i> Schott & Kotschy ex Boiss.
8. <i>C. baytopiorum</i> C.D. Brick.	
9. <i>C. bifolium</i> Freyn et Sint.	
10. <i>C. bivonae</i> Guss.	<i>C. visianii</i> Parl, <i>C. bowlesianum</i> Burt, <i>C. latifolium</i> Sm., <i>C. sibtorpii</i> sensu Burt, <i>C. euboeum</i> Orph., <i>C. variegatum</i> Bivona, <i>C. procurrens</i> Baker
11. <i>C. boissieri</i> Orph.	
12. <i>C. borisii</i> Stef.	
13. <i>C. brachyphyllum</i> Boiss. & Haussk.	<i>C. falciculare</i> var. <i>brachyphyllum</i> Boiss. & Haussk.
14. <i>C. burtii</i> Meikle	
15. <i>C. byzantinum</i> Ker-Gwl.	<i>C. floribundum</i> Lawson, <i>C. transsilvanicum</i> Schur
16. <i>C. chalconicum</i> Azn.	<i>C. turcicum</i> Janka var. <i>chalconicum</i> (Azn.) Stef.
17. <i>C. cilicicum</i> (Boiss.) Dammer	<i>C. byzantinum</i> Ker-Gwl. var. <i>cilicicum</i> Boiss., <i>C. decaisnei</i> sensu Lynch
18. <i>C. corsicum</i> Baker.	
19. <i>C. cousturieri</i> Greuter.	
20. <i>C. crociflorum</i> Sims.	
21. <i>C. crocifolium</i> Boiss.	<i>C. montanum</i> sensu Lynch
22. <i>C. davidovii</i> Stef.	
23. <i>C. davisii</i> C.D. Brick.	<i>C. speciosum</i> sensu Reich.
24. <i>C. decaisnei</i> Boiss.	<i>C. brevistylum</i> Feinbrun, <i>C. troodi</i> sensu C.D. Brick.
25. <i>C. dolichantherum</i> Perss.	
26. <i>C. falcifolium</i> Stapf.	<i>C. serpentinum</i> Woronow ex Misch.
27. <i>C. fasciculare</i> Boiss.	<i>C. illyricum</i> Stokes
28. <i>C. feinbruniae</i> Perss.	
29. <i>C. fominii</i> Bordz.	<i>C. arenarium</i> var. <i>fominii</i> (Bordz.) Zahar. et Artjush., <i>C. arenarium</i> s.l

Продовження табл. 2.

Назва виду	Синоніми
30. <i>C. goharae</i> Gabriel.	
31. <i>C. graecum</i> Perss.	
32. <i>C. hierosolymitanum</i> Feinbr.	
33. <i>C. imperatoris-friderici</i> Siehe ex Perss.	
34. <i>C. inundatum</i> Perss.	
35. <i>C. jesdianum</i> Greniak.	
36. <i>C. kesselringii</i> Rgl.	<i>C. synsiphon crociflorum</i> Rgl., <i>C. crociflorum</i> var. <i>typicum</i> et var. <i>stenophyllum</i> Rgl., <i>C. regelii</i> Stef.
37. <i>C. kotschy</i> Boiss.	<i>C. candidum</i> Schott., <i>C. kotschy</i> var. <i>hirtiflorum</i> Boiss.
38. <i>C. laetum</i> Stev.	<i>C. autumnale</i> M. B., <i>C. kotschy</i> Boiss., <i>C. balansae</i> Planch.
39. <i>C. leptanthum</i> Perss.	
40. <i>C. levieri</i> Janka	
41. <i>C. lingulatum</i> Boiss. & Spruner	
42. <i>C. lusitanum</i> Brot.	<i>C. bivonae</i> Willk., <i>C. todarii</i> Parl.
43. <i>C. luteum</i> Baker	<i>C. alberti</i> Rgl.
44. <i>C. lybanoticum</i> Ehrenb. ex Boiss.	
45. <i>C. macrofillum</i> Burt	<i>C. latifolium</i> Sm. var. <i>longistylum</i> Pampanini
46. <i>C. micaceum</i> Perss.	
47. <i>C. micranthum</i> Boiss.	<i>C. parvulum</i> Janka
48. <i>C. minutum</i> Perss.	<i>C. hiemale</i> Siehe, <i>C. issicum</i> Siehe, <i>C. psaridis</i> sensu Brick., <i>C. alpinum</i> Schimp. ex Nym., <i>C. bertoloni</i> Stev., <i>C. catusenium</i> Heldr. ex Boiss., <i>C. cupanii</i> Guss, <i>C. nivale</i> Boiss. & Huet., <i>C. pusillum</i> Sieber, <i>C. ritchii</i> R. Br., <i>C. crociflorum</i> Schott. & Kotschy, <i>C. fasciculare</i> R. Br., <i>C. holophum</i> Coss. & Dur., <i>C. minimum</i> Elwes, <i>C. parviflorum</i> Bivona
49. <i>C. montanum</i> L.	
50. <i>C. munzurenze</i> Perss.	
51. <i>C. neapolitanum</i> Tenore	<i>C. kochii</i> Parl., <i>C. longifolium</i> Castag., <i>C. arenarium</i> Koch., <i>C. castrense</i> Laramb., <i>C. jancae</i> Freyn, <i>C. orientale</i> Frivald. ex Kunth., <i>C. polymorphum</i> Orph.

Продовження табл. 2		Закінчення табл. 2	
Назва виду	Синоніми	Назва виду	Синоніми
52. <i>C. ninae</i> Sosn.		72. <i>C. tenorii</i> Parl.	<i>C. bisignani</i> Tenore, <i>C. bivonae</i> Tenore, <i>C. bysantinum</i> Tenore
53. <i>C. nivale</i> Boiss. et Huet.		73. <i>C. triphyllum</i> Kunze	<i>C. ancycense</i> Burtt, <i>C. biebersteinii</i> Rouy, <i>C. montanum</i> auct. non L., <i>C. bulbocodioides</i> Bieb., <i>C. catacuszenium</i> Heldr. ex Stef.
54. <i>C. palmetorum</i> Grerniak.		74. <i>C. troodi</i> Kotch.	
55. <i>C. parlatoris</i> Orph.		75. <i>C. tunicatum</i> Feinbr.	
56. <i>C. parnassicum</i> Sart	<i>C. lingulatum</i> Sart. var. <i>parnassicum</i> Orph & Heldr.	76. <i>C. turcicum</i> Janka	
57. <i>C. paschei</i> Perss.		77. <i>C. tuviae</i> Feinbr.	
58. <i>C. persicum</i> Baker	<i>C. haussknechtii</i> Boiss., <i>C. hallophylum</i> Freyn & Bornm., <i>C. kotschy</i> sensu Stef.	78. <i>C. umbrosum</i> Stev.	<i>C. arenarium</i> Waldst. & Kit. var. <i>umbrosum</i> Ker-Gawler
59. <i>C. polyphyllum</i> Boiss. & Heldr.	<i>C. stevenii</i> sensu Boiss., <i>C. cilicicum</i> Hayek & Siehe, <i>C. decaisnei</i> var. <i>cilicicum</i> Siehe, <i>C. trapesunticum</i> Boiss. ex Baker	79. <i>C. variegatum</i> L.	<i>C. parkinsonii</i> Hooker, <i>C. agrippinum</i> auct. non Hort. ex Baker, <i>tessulatum</i> Mill.
60. <i>C. psaridis</i> Heldr. ex Halacsy		80. <i>C. woronowii</i> Bokeria	<i>C. liparochlamys</i> Woronow, <i>C. speciosum</i> auct. non Stev.
61. <i>C. pulchellum</i> Perss.		81. <i>C. zangenzurum</i> Grossh.	
62. <i>C. pulchrum</i> Herb. ex Baker	<i>C. visianii</i> Parl.		
63. <i>C. pusillum</i> Sieber	<i>C. montanum</i> L. var. <i>pusillum</i> (Sieber) Fiori		
64. <i>C. rhodopeum</i> Kovasch.			
65. <i>C. sanguicolle</i> Perss.			
66. <i>C. schimperi</i> Janka ex Steff.	<i>C. steveni</i> Baker.		
67. <i>C. serpentinum</i> Woron. ex Misch.	<i>C. tauri</i> Sieh. & Stef., <i>C. hirsutum</i> Stef.		
68. <i>C. sibthorpii</i> Baker	<i>C. latifolium</i> Sibth. & Sm., <i>C. byzantinum</i> Tenore, <i>variegatum</i> Sieber ex Baker		
69. <i>C. speciosum</i> Stev.	<i>C. lencoranicum</i> Grossh., <i>C. hyrcanicum</i> Woron., <i>C. speciosum</i> var. <i>lencoranicum</i> Misch., <i>C. latifolium</i> Griseb., <i>C. bornmuelleri</i> Freyn., <i>C. giganteum</i> hort. Leicht. ex Arnott, <i>C. illyricum</i> Frivald.		
70. <i>C. steveni</i> Kunth.	<i>C. polyphyllum</i> Boiss. & Heldr.		
71. <i>C. szovitsii</i> Fisch. & C.A. Mey	<i>C. bifolium</i> Freyn et Sint., <i>C. hydrophilum</i> Siehe, <i>C. armenum</i> B.Fedtsch., <i>C. acutifolium</i> Siehe, <i>C. nivale</i> Boiss. et Huet ex Stef.		

C. arenarium var. *fominii*, дійшли висновку, що останній не є окремим видом, а лише різновидом *C. arenarium*, тому що вони мають близькі ареали та однакову будову трубки оцвітини [7]. С. Мосякін та М. Федорончук визнають *Colchicum fominii* Bordz., але вказують його як дуже близький до *C. arenarium* s.l. [40]. *Colchicum fominii* також подано як самостійний вид у списку С. Черепанова, у Європейському Червоному списку та Червоній Книзі Молдови [21].

Проаналізувавши доступні літературні джерела, наводимо загальний перелік видів роду *Colchicum*, вказуючи найпоширеніші синоніми [1—5, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 19—28, 37—40, 42, 46] (див. табл. 2).

Таким чином, рід нараховує 81 вид, розповсюджений переважно у Середземномор'ї, Європі (за виключенням північних районів), Західній, Центральній та Середній Азії, Гімалаях і Тибеті.

Слід зазначити, що за системою А. Енглера (1964) рід *Colchicum* L. належить до родини Liliaceae Juss. порядку Liliales, за класифікацією однодольних Р. Дальгрена, Ф. Буксбаума, Б. Норденстама — до родини Colchicaceae порядку Liliales, а А.Л. Тахтаджян спочатку відносить пізньоцвіти до родини Melanthiaceae порядку Liliales, а потім (1996) — до родини Colchicaceae порядку Colchicaceales. Отже, досі немає одностайної думки щодо приналежності пізньоцвітів до певної родини та порядку.

До Європейського Червоного списку включено 6 видів роду *Colchicum* L.: *C. arenarium* Waldst. & Kit., *C. corsicum* Baker., *C. fominii* Bordz., *C. micranthum* Boiss., *C. davidovii* Stef. та *C. cousturieri* Greuter. В Україні зростають 4 види роду: *C. fominii* Bordz., *C. umbrosum* Stev., *C. triphyllum* s.l. та *C. autumnale* L., усі вони занесені до Червоної Книги України і потребують охорони.

1. Боккерия М.Р. О забытом виде *Colchicum* (*Colchicaceae*) из Абхазии // Ботан. журн. — 1990. — 75, № 2. — С. 199—203.
2. Введенский А.И. Liliaceae — Лилейные // Флора Туркмении. — Л.: Наука, 1932. — Т. 1, вып. 2. — С. 57—59.
3. Габриэлян Э.Ц. Новый эндемичный вид *Colchicum gogharae* (*Colchicaceae*) из Армении // Флора, растительность и растительные ресурсы Армении. — Ереван, 1999. — Вып. 12. — С. 16—17.
4. Гроссгейм А.А. Род *Colchicum* // Флора Кавказа. — Баку: Изд-во АзФАН, 1940. — Т. 2. — С. 93—95.
5. Гроссгейм А.А. Определитель растений Кавказа. — М.: Сов. наука, 1949. — С. 607—608.
6. Жизнь растений. Цветковые растения / Под ред. А.Л. Тахтаджяна. — М.: Просвещение, 1982. — Т. 6. — 543 с.
7. Захариади К.А., Артюшенко З.Т. Систематика и морфология некоторых видов рода *Colchicum* L. юго-восточной Европы и Кавказа // Ботан. журн. — 1968. — 53, № 3. — С. 313—328.
8. Косенко В.Н. Морфология пыльцы Chiono-graphideae, Tricyrtideae, Scoliopeae, Anguillarieae, Iphigenieae, Glorioseae, Colchiceae (*Melanthiaceae*) // Ботан. журн. — 1988. — 73, № 2. — С. 172—185.
9. Криалашвили Л.Г. Биоэкология представителей рода, интродуцированных в условиях Тби-

лиси: Автореф. дис. ... канд. биол. наук: 03.00.05 / ЦБС АН Груз. ССР. — Тбилиси, 1987. — 21 с.

10. Курбанов Д. *Colchicum szovitsii* Fisch. & С.А. Меу. во флоре Копетдага // Ботан. журн. — 1999. — 84, № 2. — С. 85—87.

11. Левин Г.М. Редкое растение *C. bifolium* Freyn et Sint. в Туркменистане // Изв. АН Туркм. ССР. Сер. биол. наук. — 1977. — № 1. — С. 83—84.

12. Линней К. Философия ботаники. — М.: Наука, 1989. — 456 с.

13. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин. — К.: Наук. думка, 1987. — 548 с.

14. Рзазаде Р.Я. Флора Азейбарджана. — Баку, 1952. — 318 с.

15. Собко В.Г., Гнатюк А.М. Філетичний екскурс роду *Colchicum* L. s.l. // Проблеми охорони генфонду природи Полісся: Зб. наук. праць. — Луцьк: Надстир'я, 2001. — С. 128—131.

16. Сосновский Д.И. О нескольких новых видах и формах армянской флоры. // Тр. Ботан. сада АН Арм. ССР. — 1949. — Т. 2. — С. 5—10.

17. Стефановъ Б. Монография на рода *Colchicum* L. — София, 1926. — 100 с.

18. Тахтаджян А.Л. Система магнолиофитов. — Л.: Наука, 1987. — 439 с.

19. Флора европейской части СССР. Покрытосеменные двудольные, однодольные. — Л.: Наука, 1979. — Т. 4. — С. 217—220.

20. Флора УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1950. — Т. 3. — С. 74—79.

21. Червона Книга України. Рослинний світ / За ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонка. — К.: Укр. енциклопедія, 1996. — 608 с.

22. Черепанов С.К. Сосудистые растения России и сопредельных государств. — СПб.: Мир и семья, 1995. — 992 с.

23. Черняковская Е.Г. О некоторых видах *Colchicum* иранской флоры // Известия Гл. ботан. сада. — 1930. — Т. 29. — С. 353—358.

24. Черняковская Е.Г. Род *Colchicum* // Флора СССР. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1935. — Т. 4. — С. 23—30.

25. Читанава С.М. Флора Колхиды. — Сухум: ООО АС, 2004. — 240 с.

26. Akan H., Eker I. Check-list of the Genus *Colchicum* in the flora of Turkey // Turk. J. Bot. — 2005. — 29, N 4. — P. 327—331.

27. Avinoam D. The Nomenclature news of flora Palaestina // Flora and vegetation of Eretz Israel and adjacent areas. — Jerusalem, Israel, 1994. — 74 p.

28. Burt B.L. Notes on *Colchicum* // Notes from the Royal botanical garden of Edinburgh. — 1955. — 21, N 5. — P. 296—300.

29. *Buxbaum F.* Vergleichende Anatomie der Melanthoideae // Feddes Repertorium. — 1925. — N 29. — S. 1—80.
30. *Buxbaum F.* Die Entwicklungslinien der Lilioideae. I. Die Wurmbeoideae // Bot. Archiv. — 1936. — N 38. — S. 213—293.
31. *Buxbaum F.* Die Entwicklungslinien der Lilioideae. II. Die Wurmbeoideae // Bot. Archiv. — 1937. — N 38. — S. 305—398.
32. *de Candolle A.P.* Colchicaceae. In: Flore française / M.M. Lamarck and A.P. de Candolle (eds.). — Stoupe, Paris, France, 1805. — Vol. 3. — P. 192—193.
33. *Chase M.W., Duvall M.R., Hills H.G.* et al. Molecular phylogenetics of Liliales // Monocotyledons: systematics and evolution / P.J. Rudall, P.J. Cribb, D.F. Cutler and C.J. Humphries (eds.). — Royal Botanic Gardens, Kew, Richmond, 1995. — P. 109—137.
34. *Chase M.W., Soltis D.E., Olmstead R.G.* et al. Phylogenetics of seed plants: an analysis of nucleotide sequences from the plastid gene *rbc L* // Ann. Missouri Bot. Garden. — 1993. — 80. — P. 528—580.
35. *Dahlgren R.M.T., Clifford H.T., Yeo P.F.* The Families of the Monocotyledones: Structure, evolution and taxonomy. — Germany, 1985. — 520 p.
36. *Engler A. und Prantl K.* Die natürlichen Pflanzenfamilien nebst ihren Gattungen und wichtigeren Arten. — Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann, 1888. — Teil II. — 162 S.
37. *Feinbrun-Dothan N., Koppel R.* Flora Palaestina. 4 Plates: Alismataceae to Orchidaceae. — Jerusalem: Israel Acad. of Science and Humanities, 1986. — 525 p.
38. *Index Kewensis.* Plantarum phanerogamarum. Supplementum. Nomina et synonyma omnium generum et specierum. — Oxford, Clarendon, 1958. — Vol. 1. — P. 581—582.
39. *Mosyakin S.L. and Fedoronchuck M.M.* Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural checklist / Ed. S.L. Mosyakin. — Kiev, 1999. — 345 p.
40. *Nordenstam B.* The genus *Wurmbea* (Colchicaceae) in the Cape region // Opera Botanica. — 1986. — P. 87.
41. *Nordenstam B.* Colchicaceae // The families and genera of vascular plants. — Berlin: Springer Verlag, 1998. — Vol. 3. — P. 175—185.
42. *Persson K.* New species of *Colchicum* (Colchicaceae) from Greek mountains // Willdenowia. — 1988. — N 18. — P. 29—46.
43. *Persson K.* Reproductive strategies and evolution in *Colchicum* // Proc. 5th OPTIMA Meeting. — Istanbul, 1993. — P. 394—414.
44. *Rudall P.J., Stobart K.L., Hong W.-P.* et al. Consider the lilies: systematics of Liliales // Monocots: systematics and evolution. Proceedings of the Second International Conference on the Comparative Biology of Monocotyledons. — Melbourne: CSIRO Publishin, 2000. — P. 347—359.
45. *Takhtajan A.* Diversity and classification of flowering plants. — New York: Columbia University press, 1996. — 643 p.
46. *Vassiliades D. & Persson K.* A new winter-flowering species of *Colchicum* from Greece // Preslia. — 2002. — N 74. — P. 57—65.
47. *Vinnersten A., Reeves G.* Phylogenetic relationships within Colchicaceae // Am. J. Botany. — 2003. — N 90 (10) — P. 1455—1462.

Рекомендував до друку
В.Г. Собко

А.Н. Гнатюк

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

ТАКСОНОМИЯ И СИСТЕМАТИКА РОДА
COLCHICUM L. (COLCHICACEAE
A.P. de CANDOLLE)

Критически проанализирован таксономический статус рода *Colchicum* L. Приведено систематическое положение рода *Colchicum* в соответствии с системами разных авторов. Дан список видов рода.

А.М. Гнатюк

M.M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

TAXONOMY AND SISTEMATICS OF THE
GENUS COLCHICUM L. (COLCHICACEAE
A.P. de CANDOLLE)

It is critically analyzed a taxonomic status of genus *Colchicum* L. Different authors' systematic position of a genus *Colchicum* L. is presented. The species list of a genus is given.